

Обезбеђење приступа
„глобалним добрима“ (2)

Мултинационал експеримент

Обезбеђење слободног и сигурног приступа „глобалним добрима“ – морима, међународном ваздушном простору, космосу и сајбер простору, и то свим корисницима, представља основу за очување глобалног система. Архитектура модерног међународног система и почива на глобалној економији која захтева слободан, стабилан и правичан приступ тим добрима.

Иако је приступ слободном небу остварен пре нешто мање од једног века, развојем првих ваздухоплова у Првом светском рату, међународни ваздушни простор је један од кључних домена „глобалних добара“. Линија разграничења између ваздушног и космичког простора није јасно дефинисана. Једна од најшире прихваћених дефиниција ограничава ваздушни простор на око 80 км изнад површине Земље.

Као што је то случај са поморским доменом, државе имају суверенитет над ваздушним простором изнад своје територије, док је међународни ваздушни простор отворен за употребу од стране свих. Готово све државе света зависе од безбедног и добро регулисаног присту-

Пишу

мр Бранкица ПОТКОЊАК ЛУКИЋ
Саша НИКОЛИЋ

Међународни ваздушни простор ошворен је за употребу. Глобално све државе свега зависе од безбедног и добро регулисаног приступа ваздушном простору, и када је у питању национална одбрана и када је у питању учешће у светској економији.

ални

па ваздушном простору, и када је у питању национална одбрана и када је у питању учешће у глобалној економији. Комерцијални ваздухоплови су током 2010. године извршили приближно 20 милиона летова и превезли више од две милијарде људи. У исто време, више од 35 посто вредности извоза производа, транспортује се ваздушним путем.

Отвореност неба

Развој способности за коришћење космоса и сајбер простора значајно мења начин на који се користи ваздушни простор. Данас, безбедност и ефикасност готово свих војних и цивилних активности зависе од приступа сателитским комуникацијама и трансфера информација, укључујући контролу ваздушног саобраћаја, глобално позиционирање, прецизно одређивање времена, праћење услова окружења у реалном времену, навођење оружја, координацију и константно надгледање и извиђање.

Од почетка Хладног рата, НАТО је испуњавао своју кључну улогу да осигура одбрану и безбедност ваздушног простора, односно суверенитет ваздушног простора Алијансе. У тако бројном савезу као што је НАТО, неке државе чланице инсистирају да задрже потпуну контролу над својим ваздушним простором, док неким од њих недостају кључне способности потребне да се задовоље НАТО стандарди.

Приступ међународном ваздушном простору је од виталног значаја за НАТО у испуњавању својих амбиција и успешне одбране. Док Алијанса наставља да се проширује и гради партнерства, настоји да шири и своје интересе узимајући у обзир захтеве за обуком и интероперабилношћу који ће омогућити новим партнерима да учествују у ваздухопловним операцијама.

Искуства модерних ратова, пролиферација ракета и реалност која се односи на ограничење ресурса све више охрабрују ваздухопловне снаге да учине помак од стратегија које се ослањају на оружја кратког домета ка прецизном оружју дугог домета која се користе са безбедне удаљености. То захтева унапређење способности у обавештајној делатности, надгледању и извиђању које у значајној мери зависе од обезбеђења приступа космосу и сајбер простору. Имајући у виду да се модерна противваздухопловна одбрана у значајној мери ослања на усавршене информационе технологије базиране у космосу, могући НАТО противници ће највероватније развијати стратегије за гађање циљева у том и сајбер простору како би се постигли највећи ефекти у ваздушном домену. Стога, потенцијални ефекти које такве стратегије могу да имају на приступ и коришћење домена ваздушног простора су нешто што НАТО покушава да процени и схвати како би развио делотворне стратегије за супротстављање.

Космичке даљине

За разлику од светских океана и ваздушног простора, државе немају суверенитет над ниједним делом космоса. Приступ и коришћење космоса, за све који имају могућности за то, регулисан је 1967. године Споразумом о космосу (Outer Space Treaty) и пратећим споразумима. На основно питање о томе шта сачињава космички домен не постоји одговор у међународном праву. Иако наведени споразум не дефинише границу између космоса и ваздушног простора, постоји норма која утврђује да је тачка изнад Земље од које сателити остају у орбити, граница између ова два домена.

Преко хиљаду сателита налази се у космосу који сакупљају, емитују и преносе телекомуникационе, метеоро-

лошке, позиционе, обавештајне и друге податке, а сви они имају комерцијалну и безбедносну примену. Космички домен не подразумева само сателите, већ и постројења на земљи помоћу којих се управља сателитима и током података. Као луке, аеродроми и компјутерски сервери, та кључна чворишта налазе се на сувереним територијама и заједно их користи јавни и приватни сектор. Међутим, за разлику од лука и аеродрома који су обично лоцирани у складу са географским потребама, локацију орбиталних станица ограничава сама орбита и природа мисије сателита што често условљава споразуме о коришћењу, лиценце и финансијске аранжмане између влада и комерцијалних предузећа широм света.

Нове орбите

Током протекле две деценије у космичком домену догодиле су се бројне промене које, уколико не буду на одговарајући начин регулисане, постепено ће доводити до повећања нестабилности и смањења приступа овом домену. Број орбиталних путања и радиофреквенција ће расти како нови актери, државни и комерцијални, буду користили предности све јефтиније технологије за развој програма у космосу. То ће навести многе државе и међународне организације да иницирају развој нових политика или ревидирају постојеће.

Од 28 држава чланица НАТО, 23 је развило неку врсту космичких програма. Командовање и контрола војним снагама, прецизна ваздухопловна моћ, навођење пројектила, покрети трупа, метеоролошко извиђање и др., све то зависи у великој мери од информација које се добијају преко сателита.

Основне области којима ће НАТО посвети посебну пажњу када је у питању космос су: процењивање, утврђивање и изражавање потреба НАТО у космосу; планирање и обука за случај спречавања приступа и операције у таквом окружењу; унапређење познавања ситуације у космосу као и унапређење протокола за заједничко коришћење информација; развој политике за употребу националних средстава у космосу од стране НАТО; и стварање кадра-експерата за космос.

Да би обезбедили сигуран приступ космосу, НАТО посебну пажњу посвећује развоју кадра специјализованог за космос који би могао да процени потребе за одговарајућим способностима у овом домену, да саветује руководиоце о политици и стратегији и што је најважније, команданте на терену. НАТО ће у будућности разматрати могућност оснивања посебног елемента организационе структуре који би се бавио питањима космоса.

Сајбер простор

Сајбер простор је јединствени домен који не заузима физички простор као што је то случај са претходна три. Термин сајбер простор је настао тек 1982. године и не постоји универзално прихваћена дефиниција о њему. Уже значење овог термина односи се на електромагнетски спектар којим се преносе дигитални подаци. Међутим, у општој употреби, овај домен такође укључује и саму дигитализовану информацију као и инфраструктуру коју чине каблови, предајници, сателитске телекомуникације на земљи, мреже сервера, рачунари и посебно Интернет.

Од 2003. до 2009. године глобална употреба интернета се ширила годишњом стопом од 293 посто. Данас, 1,8 милијарди људи има приступ овој мрежи и како свет постаје све умреженији значај приступа сајбер домену наставља да расте.

Са технолошког аспекта посматрања, у случају ускраћивања приступа сајбер простору, модерне оружане снаге биле би приморане да се врате на методе командовања, контроле, логистике, комуникације и извођења прецизних удара три генерације уназад. Из војне перспективе, безбедно коришћење сајбер простора не зависи примарно од државне моћи јер је преко 90 посто мрежа у приватном власништву.

Умрежавање

Попут већине модерних организација, НАТО је у великој мери умрежен на свим нивоима, од управљања до командовања и контроле, од руковања документима до војних операција. Будући да је тако, он представља мету хакера али у исто време је и значајан глобални извор нових истраживања и размишљања о сајбер одбрани. Нови Стратегијски концепт карактерише сајбер домен као средство помоћу којег државе чланице НАТО унапређују међусобну комуникацију, деле информације и раде заједно. Приступ и коришћење сајбер простора представља глобално питање а НАТО може да одигра значајну улогу у промовисању његове безбедности и најбољих пракси.

Коришћење Сајбер простора регулише се *ad hoc*, што је делом условљено брзим развојем Интернета и повећањем његове доступности корисницима широм света. Тиме се истовремено повећава и број оних који су спремни да искористе недовољно ефикасне регулаторне механизме и неадекватну заштиту безбедности у сајбер простору. Уколико правила нису успостављена, нема ни оних који их крше. Међутим, уколико она постоје, догађа се да их државе и недржавни елементи намерно крше,

Од 2003. глобална употреба интернета ширила се годишњом стопом од 293 посто. Данас, 1,8 милијарди људи има приступ овој мрежи и како свет постаје све умреженији значај приступа сајбер домену наставља да расте.

користећи приступ „глобалним добрима“ ради остваривања краткорочне добити, не узимајући, при томе, у обзир дугорочне последице.

Ефикасна одбрана од евентуалних сајбер напада има три аспекта: сарадњу, политику и спремност. Напредак у свим овим областима мора бити истовремен и континуиран да би се пратиле промене у сајбер домену. Такође, неопходна је и пуна сарадња на свим нивоима између НАТО, ЕУ, УН као и држава и комерцијалног сектора све до индивидуалних корисника.

Одговорно понашање

Разумевање заједничких интереса у погледу развоја способности за осигурање приступа „глобалним добрима“ допринеће унапређењу управљања у сва четири до-

мена и ојачати међународне норме одговорног понашања држава.

Улога НАТО у промовисању међународне стабилности и очувању „глобалних добара“, првенствено војним средствима, није безусловна и биће извршавана кроз равноправну сарадњу са другима, а истовремено неће доводити у питање кључни мандат НАТО за колективну одбрану евроатлантског подручја.

Током радионица показало се да је свеобухватно сагледавање начина на који домени „глобалних добара“ остварују интеракцију био изван домета овог пројекта. Овај значајан аспект „глобалних добара“ биће предмет проучавања у оквиру пројекта Мултинационални експеримент 7 (Multi-National Experiment 7) који ће бити реализован у наредних осамнаест месеци након објављивања коначног извештаја о одржаним радионицама у априлу 2011. године. ■

